

BERGAMA ASKLEPİON'UNDA BİR SAĞALTIM YÖNTEMİ OLARAK MÜZİK

Ayda TUNA*, Mehmet Can ÖZER**

ÖZET

Antik dönemde şifa arayışlarında, özellikle tanrıların iyileştirici gücü önemli bir yere sahiptir. Yunan mitolojisi ile ortaya çıkan ve sonrasında büyük ün kazanan Asklepios, antik Yunan dünyasının bilinen en önemli sağlık tanrısı olarak kabul görmüş ve Roma'da bu önemini daha da arttırarak devam ettirmiş, adına çok sayıda sağlık merkezi sayılabilecek kutsal alanlar kurulmuştur. Bu bağlamda Bergama Asklepiyon'un tarihsel gelişimi içinde dönemin tıp anlayışına paralel uygulanan tedavi yöntemlerinden biri de müziktir. Müziğin Asklepiyonlarda bir tedavi yöntemi olarak kullanımı ve uygulanan sağaltım yöntemleri yazılı kaynaklarda çok dağınık ve çoğu zaman yüzeysel olarak işlenmiştir.

Bu makalenin amacı konuyla ilgili yazılanları toplamak, anlaşılır bir bütün halinde sunmak ve halen bu konuda çalışmaları olan bilim insanlarının da görüşleri alınarak bir bütün oluşturmaktır. Kaynak taraması ve derleme yapılırken arkeoloji ve tıp biliminin sunduğu bilgiler de kullanılmıştır. Sonuç olarak bu bilgilerin ışığında Asklepiyonların, günümüz çok yönlü tedavi merkezlerinin öncülleri oldukları, genel tıbbi bakımın yanında iyileşmeyi hızlandırmak amacıyla müzik dahil olmak üzere bir çok alternatif tedavi yönteminin geçmişten bugüne tıbbın geleneğinde var olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Tıp, Asklepiyon, Asklepios, Pergamon, Sağlık, Tedavi

MUSIC AS A HEALING METHOD AT THE PERGAMON ASCLEPIEION ABSTRACT

In ancient times, gods' healing power was of great importance. Asclepius, who was a god of medicine in ancient Greece, became increasingly popular and several healing temples called asclepeions were built during his time. This article examines music which was one of the complementary healing practices at the Pergamon asclepeion. The literature on the use of music and other methods in these healing temples is often fragmented and lacks detail.

The purpose of this article is to synthesise extant research and present it in a coherent manner whilst taking into consideration the views of scholars who have produced works on the topic. A literature review on medical and archeological research was conducted. This review shows that asclepeions were the pioneers of complementary medical centres. Additionally, music and other complementary healing methods were used together with conventional medical treatments to speed up the healing process.

Key Words: Music, Medical, Asclepeion, Asclepius, Pergamon, Health, Treatment

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Devlet Konservatuarı, Bale Bölümü, Öğretim Görevlisi.
ayda.tuna@deu.edu.tr

** Doç. Dr. Yaşar Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bölümü.
mehmetcan.oz@yasar.edu.tr

Giriş

Ses, yaşamın varlığından beri canlılığa eşlik eden temel bir bileşendir. İletişim aracı ve fiziksel bir fenomendir, dolayısıyla niceliklidir. Sesin insanlar tarafından kullanılması, konuşmaya evrilmesinden önce yani müzikal bir biçimde olduğu kabul edilir (Cross ve Watson, 2006: 107). İnsanın seslerden etkileşimine dair ilk bulgular tarihöncesi çağlardan gelerek henüz deşifre edilmektedir. Mağara resimlerini inceleyen arkeoakustikçiler, çizimlerin her seferinde sessel bir özellik gösteren, akustik olarak farklılaşan ortamlarda gerçekleştiğini keşfettiler (Reznikoff, 2002: 44). Güçlü yankılar, sesin belli noktalarda daha güçlenmesi ve mağaralardaki sessel dünya bileşenleri, insanları oldukça etkileyerek, onların metafizik dünyaya yavaşmalarını sağlıyordu (Hendy, 2014: 26).

Aynı sessel malzemenen çıkarak başkalaşan konuşma ve müzik, henüz tam oluşmadığı zamanlarda “müzilisan” olarak tabir edilmektedir. Tarihöncesi inanç ve beşeri ilişkilerin belirleyicisi bu aracı günümüz bebek-ebeveyn iletişiminde de bir yapı olarak karşımıza çıktığını görebilmekteyiz (Mithen, 2006: 219). Müzilisan’ın ritüellerde kullanımı, öz farkındalığın bulanıklaşması ve kenetlenme duygusunun inşasına yol açmıştır (Hendy, 2014: 34). Bu yönüyle sesi insanlar üzerinde nüfuz sahibi olmak için kullanan şamanlar, çalgıları ve sesleriyle katıldıkları ayinlerde büyük etki yaratarak yönlendirmelerde bulunmuşlardır (Hendy, 2014: 52).

Atalarımızın ortak ihtiyacı, kendilerinin ya da başkalarının tecrübe ettiği hayallere veya sanrılara anlam vermektir. Manevi veya ilahi bir dünyaya erişmek için sesin kullanılması insan kültürünün yaygın bir özelliğidir (Hendy, 2014: 55). Hastalıkların tedavisinde söylenen şarkılar, çalınan müzik, ritim ve yakılan tütsüler hep kötü ruhları kovmak içindir. Şamanların ilk ruh hekimi tipini sembolize etmeleri buradan gelmektedir (Ak, 1997: 7).

M.Ö. 3. yüzyıl’a kadar, öne çıkan üç çeşit tedavi ediciden bahsedilir; büyücü, rahip ve hekim. Her ne kadar bilinen tarihin ilk kabileleri ruhlarla meşgul olsalar bile bu üç tedavi edicinin izni olmaksızın hareket etmiyorlardı. Kötü ruhların hastalık etkeni olduğuna inanıyorlar ama tedavinin de ancak bu konuda bilgili kişiler tarafından yapılabileceğini düşünüyorlardı (Çoban, 2005: 36).

Hastalıkların tedavisi için gereken ilaç, su ve otlar ancak sihirbaz hekimler tarafından kullanılabilirdi. Yine bu hekimlerin uygun gördüğü ritim, müzik ve dansla kötü ruhlar uzaklaştırılmaya çalışılıyordu. Bu anlamda şimdiki reçete sistemine benzer bir sistem uygulanıyordu. Monoton bir ritim eşliğinde kötü ruhun hareketlerine göre hızlı, yavaş, uyumlu ya da uyumsuz, ikna ve etki edici sözlerden oluşan şarkılar o zamanki müzikle tedavinin esasını teşkil ediyordu (Çoban, 2005: 36).

Bugün bile yaşantıları tarihin ilk dönemlerindeki kabileleri andıran topluluklar, benzer gelenekleri devam ettirmektedir. Mesela *zar* ayini, Habeşistan’da şeytan çıkarmak için, Zambiya’da ise hastalıkları tedavi etmek için kullanılmaktadır. Yine Zambiya’da, davul ritmi ve dansla, hastanın heyecan hali artırılarak sinir sisteminde değişiklik yapılmaya çalışılır (Çoban, 2005: 36).

Müzik, aslı Yunanca olan bir kelimedir ve dünyanın her yerinde aynı anlamı taşımaktadır (Çoban, 2005: 27).

'Mousa' ya da 'musa', bugün kullandığımız 'müzik' sözcüğünün etimolojik kökenini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle müzik sözcüğü, Yunan Mitolojisindeki dokuz ilham perisi olan 'Mousalar'dan türemiştir (Dönmez-Kılınçer, 2011: 103-104).

Yunan mitolojisinde adı geçen Dokuz ilham perisine adını veren 'Musalar' sözcüğünün etimolojik kökeni ise, Yunanca akıl, düşünce, yaratıcılık gücü' kavramlarını içeren "men" kökünden gelmez. Bu kök, Zeus'un Musaları üretmek için birleştiği Titan tanrıça Mnemosyne'nin adında da görülür, Athena'ya gebe kalan Metis'in adında da (Erhat, 2012: 208).

Türkçede de musiki kelimesi de kullanılmaktadır. Musica eski Yunanca 'mousike' veya 'mousa' kelimesinden alınmıştır. Eski Yunan'da musaların tüm dünya güzelliklerini ve âhengini düzenlemekle görevli olduklarına inanılırdı. O yüzden bugün hemen hemen her dilde kullanılagelen 'müzik' kelimesinin bu 'müz' kökünden geldiği kabul edilmektedir (Çoban, 2005: 27).

Yunan mitlerinde tanrılarına yükledikleri becerilerden biride müzisyenliktir. Örneğin, güzel lir çalmasıyla tanınan Apollon, hem müziğin hem de hekimliğin tanrısı sayılırdı. Apollon, insanlara lir çalarak sıkıntılarını giderir ve onlara huzur verirdi. Apollon'un oğullarından ve eski Yunanistan'ın ünlü müzisyeni olan Orfeus'un da oldukça etkili şekilde lir çaldığına inanılır (Altınölçek, 2004: 4).

Asıl kaynağı Lydia-Phrygia olan tanrı Dionysos, Homeros destanlarında düpedüz Asia diye anılan yöreden gelmez. Bakkha'lar korosunun ilk sözü "Asia topraklarından geliyorum" ve "Tmolos'u aştım" deyişi, tanrının kendini tanıtlamasına da tipatip uygundur. Davul, dümbelek, tef ve flüt de Asia denilen bölgenin törelerindedir (Erhat, 2012: 94).

Dionysos, şarap ve taşkın coşkunun tanrısıdır. Dansın, eğlencenin ve yaşamdan zevk almanın simgesidir. Çalgısı,'Aulos'; çiftkamaşlı, zurna benzeri bir üflemeli çalgıdır (Altınölçek, 2004: 5).

Dionysos şerefine oyunlar tertip ettikleri zamanlar bunlar, başlangıçta kutsal oyunlardı. Koro doğaya, kış uykusundan uyanıp insanlara ekmek, meyve ve şarap vermek için de yardım etmesi için Dionysos'un yeniden dirilmesi hakkında şarkılar söylerdi. Yüzlerine hayvan maskeleri takmış insanlar, köyde kurban sunulan yerin çevresinde dans ederlerdi. Solist, Dionysos'un çektiği cefaları anlatan bir şarkı söyler, koro da nakaratla cevap verirdi. Tanrı dirildikten, yani kanılarınca doğa uyandıktan sonra, maskeli insanlar kendilerini, çılgınlık derecesini bulan bir neşeye bırakır, birbirlerine takılır, gülüşerek şakalaşırlardı. Birkaç yüzyıl geçecek, büyü büsbütün kaybolacak, hareketin özü kalacaktı. İnsanlar önceki gibi şarkı söyleyip oynayacak, dans edeceklerdi (İlin-Segal, 1989: 98).

Batı Anadolu'da yüksek bir medeniyet kuran Frigyalılar'daki bu Dionysos Kült'ü ile ilgili Corybantes (Phrygia'lı Ana tanrıça Kybele'nin Rahipleri) danslarında ortaya çıkan psikik hastalıkların flüt müziği ile tedavi edilebileceğine inanışları müzikle tedavinin başlangıcını teşkil eder (Ak, 1997: 17).

Eski Yunan'da *Paignon* denilen müzikal parçaların bir avuntu ve ilaç olarak hastalıklardan ve dertlerden kurtulmada etkili olduğuna inanılırdı. M.Ö. 585-500

yıllarında yaşayan Pisagor, mutsuzluk ve çabuk öfkelenmeyi melodilerle tedavi edebilmenin yollarını aramıştır. Hatta hastalıkları müzikle tedavi etme fikrinin ilk kez Pisagor tarafından ortaya atıldığı söylenir (Çoban, 2005: 37).

Pisagor (M.Ö. 570-497) titreşen bir cismin ürettiği hava hareketinin tek bir müzikal ses olarak duyulduğunu ve bu cismin ve havanın titreşim sayılarının eşit olduğunu gözlemlemiştir. Bununla beraber uyumlu aralıkların matematiksel tanımlarını, icadı olan tek tel (monochord) ile ispatlamıştır. Özetle antik Yunan'da ses oluşumu ve yansımalarına ilişkin temel kanunlar biliniyordu ve özellikle mimari eserlerde bu bağıntılar ustalıklarla kullanılıyor, sonuçta istenen duysal şartlar sağlanıyordu (Özer, 2010: 22).

Antik Dönemde Tıp Anlayışı ve Tedavi Merkezleri

Hekimlik tanrısı Asklepios adına kurulan Asklepionlar, özel kutsallık içinde insan inancından örülmüş birer şifa ocakları olmuştur. M.Ö. V.asırdan sonra 8-10 asır kadar şifa tanrısının mezhebini yaşatan Asklepion'lardan bugün 200'ü bilinmektedir. Bunlar arasında Epidauros, İstanköy ve Bergama gibi tam teşekküllü olan Asklepionlar sayılı olup çoğunun birer tapınaktan ibaret olduğu sanılmaktadır (Bayatlı, 1947: 5).

Yunan dünyasında "hekimlik tanrısı" veya "hekim tanrı" olarak büyük ünü olan Asklepios (Eskülap, Aesculapius) Apollon'un oğludur. Bilindiği gibi Apollon, Homeros destanlarında ordulara veba ve bulaşıcı hastalık salan ölümsüz korkunç bir güç gibi canlandırılır; bunun yanında iyileştirici, her derde deva bulan tanrı anlamındaki "Paian" ek adıyla da anılırdı (Uzel, 1996: 116).

Söylenceye göre su perisi (Nympha) Koronis, Apollon'dan hamile kalır. Ne var ki, tanrının çocuğunu karnında taşıırken onu Arcadia'lı bir yabancıyla aldatır. Bu olayı Apollon'a ak bir karga götürür ve sevgilisinin gönlünün bir ölümlüde olduğunu söyler. Apollon o denli kızar ki, rengi o zamana değin ak olan kargayı bir anda siyaha dönüştürür. Kız kardeşi Artemisde, ona yapılan bu ihaneti Koronis ve sevgilisini şaşmaz oklarıyla öldürerek cezalandırır. Ancak Apollon, kanından olan çocuğa kıyamaz ve ölen annenin karnından çocuğunu çıkarır. Apollon onu büyütmesi için at adam (Kentauros) Khiron'a teslim eder. Tedavi sanatında usta olan Khiron, tanrı oğlu Asklepios'a hekimlik sanatını öğretir. Otlarla, şifalı sularla iyileştirmeyi ve cerrahlığı en iyi biçimde uygulamayı öğrenen Asklepios ünlü bir hekim olur. Ancak o, bununla yetinmeyerek ölüleri diriltmeyi bile başarmıştır. Asklepios'un tüm insanları ölümsüz kılacağından korkan yeraltındaki ölümler ülkesinin tanrısı Hades, onu Zeus'a şikayet edip, kendi güç ve yetkisini kötüye kullandığını söyleyecektir. Tanrıların babası da, doğal düzeni bozan bu hekim tanrının gücünden epeydir kuşku duymaktadır zaten. Demirci Hephaistos'un çırakları tek gözlü devler olan Kykloplar'a bir yıldırım ismarlar ve bunu Asklepios'a fırlatarak yeraltı ülkesine yollar (Kozanoğlu, 1995: 30).

Asklepios, Homeros'un İliada'sında henüz tanrı olarak betimlenmez. İnsandır ve "kusursuz hekim" olarak tanımlanır. İki de usta hekimler olan oğulları Makhaon ve Podeliros da Troja Savaşı'na katılırlar. Asklepios olasılıkla önceleri Teselya'da Trikkayı kendine yurt edinmiş, yerel öneme sahip bir kahramandı. M.Ö. V.yüzyıla

gelindiğinde artık tanrılar katına yükseltilmişti. Kültü Tesalya'dan tüm Hellen dünyasına, ardından ise Roma'ya yayılacaktı (Kozanoğlu, 1995: 30).

Asklepios'a ait bir diğer efsane ise Pelepones'lilerindir. Asklepios, Apollon ile Koronis'in oğludur. Koronis, Pelepones'i fethetmeğe giden babası "Beoti'li kral Orfemen" ile birlikte olmuş ve Epidauros'un yakınında gizlice doğurmuştur. Çocuk dağa bırakılmış, orada bir keçi tarafından beslenmiştir (Bayatlı, 1947: 17).

Asklepios'un ailesi Epidauros' da yaşar. Karısı Epione, oğulları Podalir, Makaon, kızları Akeso, İaso, Panakeia ve Egle'dir. Attik bölgesinde başlıca kızı olarak Hygia tanınmıştır. Nekahât'ın timsali olan Telesfor'da oğulları arasında sayılır (Bayatlı, 1947: 17).

Anadolu'daki inanışa göre, büyük bir hekim olan Aesculapius Anadolu'nun ortalarından Ege denizine kadar gelerek Bergama'da yerleşmiştir (Bayatlı, 1947: 18).

Ayrıca, Anadolu kadim söylencelerinde anlatılan Lokman Hekim efsanesi ile Asklepios'un hikayesiarasında büyük paralellikler bulunmaktadır. Asklepios'un bir ailesi olduğu gibi Lokman'ın da vardır. Lokman, Âzer evlâtlarından Baur'un oğludur. Dedesi Bahur veya Nahur ve büyük dedesi Tarih (Tarah) yani Âzer olup İbrahim Halil Peygamber'in babasıdır. Onun da anası, babası, kız ve erkek kardeşleri ve oğlu vardır. Ve Türk ırkındandır. (Bayatlı, 1947: 19).

Tanrılaştırılan Asklepios adına M.Ö. V. yüzyıldan itibaren sağlık tapınakları oluşturuldu. Büyük hekimin yaptığı tıbbi uygulama ve çalışmalarını ölümünden sonra aynı ekolü izleyerek uygulayan öğrencileri bütün Yunanistan'da söz sahibi oldular (Kozanoğlu, 1995: 30).

Antik çağın sonlarına değin Asklepios kültü popüler olmuş, Yunanistan'da Ege adalarında, Anadolu'nun Ege kıyılarında ve İtalya'da ikiyüzden fazla Asklepon kurulmuştur. Yeni bir tapınak kurulurken, Asklepios kültünün merkezi sayılan Epidauros'dan izin alınması gelenek olmuştur. Epidauros Tapınağı'nın başrahibi, emrindeki bir rahibi yeni tapınağın yönetimiyle görevlendirir ve onu, içinde hekim-tanrının simgesi olan yılanın bulunduğu bir kutuyla yolcu ederdi (Kozanoğlu, 1995: 31).

Yunanistan'daki en ünlü Asklepios tapınağı Mora yarımadası'nda, Epidauros'taydı. (M.Ö. V. yy). Onu M.Ö. IV. yüzyılda kurulan Kos (İstanköy) ve Bergama izleyecekti (Kozanoğlu, 1995: 30).

Asklepionlar genellikle içinde soğuk ve sıcak su kaynakları ve çevresinde gezilecek koruları bulunan, kuzey rüzgarlarına kapalı hafif inişli bir arazide kurulurdu. Dikdörtgen şeklindeki kuruluşun bir kenarında Asklepios tapınağı, hemen yanında hastaların tapma uykusuna yatırıldıkları Telesfore tapınağı, kütüphane, hasta kabul yeri vardı. Çevresi kolonlarla süslü, üstü kapalı koridorların çevrelediği avluda soğuk ve sıcak su kaynaklarından yararlanan hastaları Telesfor tapınağına götüren, "Kutsal Bodrum" denilen bir yer altı yolu bulunuyordu. Rahip, hekim odaları, toplantı salonu ve ayakyolu, kuruluşu tamamliyordu. Asklepion'larda hastaların teşhis ve tedavileri Asklepiad adı verilen Rahip-Hekimlerce yapılırdı (Cihad, 1974: 426).

Bergama Askleponu'nda ise akropol, viran kapı (mukaddes yol), küçük alan, Propylon (Propileon) , Artemis köşesi, kütüphane, büyük alanın üç koridoru (kuzey, batı ve güney), tiyatro, ayakyolu, büyük alan-tören yeri, mukaddes sular (mukaddes

kaynak, içme havuzu, kaya havuz, mermer havuz, mukaddes kuyu), birinci yuvarlak bina (Zeus-Asklepios mâbedi), mukaddes bodrum (kutsal yol), ikinci yuvarlak bina (Telesfor mâbedi) bulunur (Bayatlı, 1947: 50-95).

Hipokrat, M.Ö.V-IV. yüzyıllarda yaptığı çalışmalarla, ortaya koyduğu teknik ve tedavi yöntemleri ve tespitleri ile antik tıbbın seyrini değiştirmişti. Tıbbın babası olarak adlandırılan Hipokrat, M.Ö. 460 yılında Kos (İstanköy) adasında doğmuş ünlü bir hekimdi. Corpus Hippocraticum isimli eseri, Batı tıbbının temelini oluşturmuş ve kendinden sonraki tıp düşüncesini büyük ölçüde etkilemişti. Yapıtında anatomi, fizyoloji, diyet, tedavi, klinik tanımlama, patoloji, cerrahi, kadın hastalıkları, doğum gibi birçok konuya yer vermişti. Ayrıca dört sıvı öğretisini (kan-balgam-sarı safra ve kara safra) hastalıkların sebebi olarak göstermiş, dış etkenlere (iklim veya diyet) bağlı bu sıvılardan birinin artması ya da azalması durumunda vücut dengesinin bozulacağını ve sağlığın yitireceğini ifade etmekteydi (Ustura, 2007: 21)

M.S.131 yılında doğan Galenosise 17 yaşında hekimlik sınıfına girdi. 21 yaşında hekim oldu. 29 yaşındayken Bergama Gladyatörler Kışlasının hekimliğini üstlendi. 32 yaşında Roma'ya gidip İmparator Markus Aurelius ve Lucus Verus'u tedavi etti. Aurelius ona "Romalıların İmparatorundan Hekimlerin İmparatoruna" yazılı altın madalyon armağan etti. Teşhise dayanan tedavinin babası sayılan Galenos, 500'ü aşkın kitap yazdı. Galenos'un kitaplarından günümüze ulaşabilenler Fransızca olarak 22 ciltte yayınlanmıştır. Galenos'un kitaplarından antik zamanlardaki yaşam ve Bergama'nın nüfusu hakkında da bilgiler ediniyoruz. Buna göre Bergama'nın nüfusu, 40 bin'i yerli ve yurttaş, 120 bini yabancı ve köle olmak üzere 160 bini (Gökovalı, 1987: 29-30).

Anlaşılabacağı üzere hekimlere ve bulunulan sağlık kurumuna göre antik tıp uygulamalarında büyük farklılıklar göze çarpmaktaydı. Asklepios'u tıbbın tanrısı olarak tartışmasız kabul eden hekim ve rahipler uygulamada deneysel, gözlemsel ya da tamamen ruhani yöntemlerle hasta tedavi etmekteydiler. Hipokrat ve Galenos, tıbbın daha çok deneysel ve gözlemlere dayalı şekliyle yararlanıyorlardı. Bunda şüphesiz özellikle Galenos'un gladyatörlerin doktoru olmasının büyük katkısı vardı. Yaralıları tedavi ederken uyguladığı ilaç ve cerrahi tedaviler bugün modern tıba taşınmıştır.

Bütün bu tedavi yöntemlerine bakıldığında Bergama Asklepion'unda uygulanan tedavilerin nitelik ve içeriği Galenos ve Hipokrat'a göre çok daha farklıdır. Öyle ki Bergama Asklepion'unda hastanın ruhsal durumu, bedensel durumunun önüne geçmiş ve bu nedenle tedavide müzikten, şifalı sulara uzanan bir yelpazede ama özünde hastaya kendini iyi hissettirmeye dayalı bir yaklaşım uygulanmıştır. SPA: salus per aqua (sudan gelen sağlık), klimaterapi (iklim tedavisi), aquaterapi (su tedavisi), diyet tedavisi, aromaterapi (bitkilerle ve kokularla tedavi), hipnoterapi (uyku terapisi), psikoterapi, müzikoterapi ve istirahat gibi (Akçiçek, 2015: söyleşi).

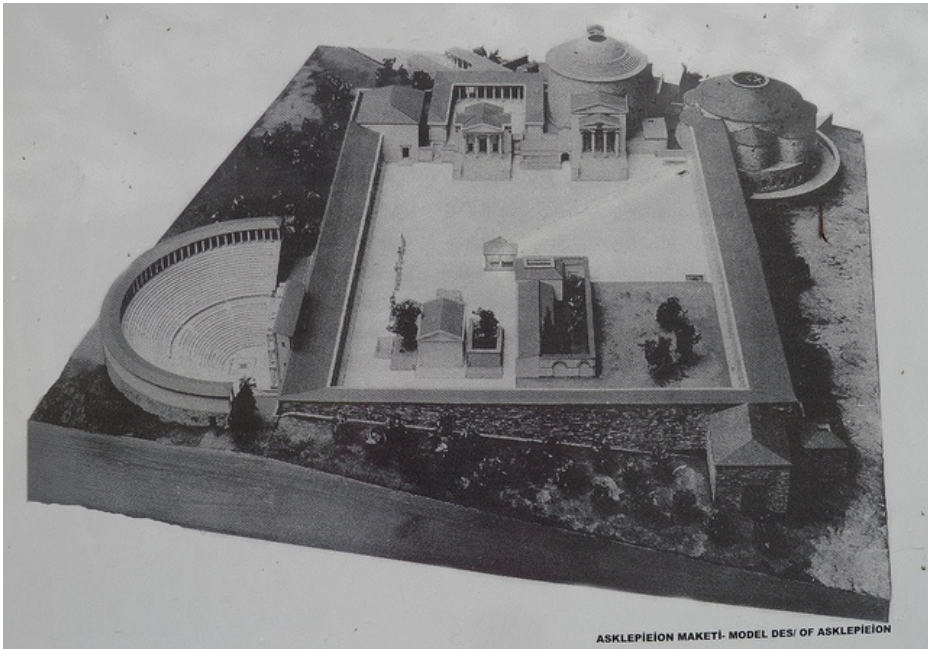
Kutsal alanın kurulduğu yerin coğrafi özellikleri, tüm tedavi yöntemlerinin rahat ve başarılı uygulanması için uygun bir ortam sağlamaktaydı. Coğrafi konumu gereği Madra Dağı'nın yamacında olması ve etrafının küçük tepelerle çevrili oluşu, kutsal alanın çeşitli hava akımlarına kapalı oluşu ve temiz havası hastalar üzerinde son derece olumlu bir etki oluşturmaktaydı (Ustura, 2007: 55-56).

Bergama Asklepion'un Tarihçesi Ve Asklepion'da Uygulanan Tedavi Şekilleri

Asklepion, İzmir'den Bergama'ya gelen yolun, şehir girişinin yaklaşık 1.5 km solunda ve Bergama'nın batısında kalır. Asklepion'un kuruluşu, şu olaya dayandırılır: Bergama'lı Aristakhminos'un oğlu Arkhias, Madradağı (Pindasos) sırtlarında avlanırken attan düşer, ayağı kırılır. Epidauros Asklepion'una giderek orada tedavi olur. Sonra da kendisini tedavi eden Asklepiades'lerden birkaçını Bergama'ya getirerek V.yüzyıl ortalarında Asklepios sağlık yurdunun Bergama'ya girmesine sebep olur. Bergama'ya gelen Asklepiades'lerin akropolden fazla uzak olmayan kuytu bir vadideki şifalı kaynak başına Asklepios için kurdukları Asklepion, şimdi Ayvazali adı verilen yerdir (Ataç, 2001: 58).

Pergamon kentinin epey dışında, antik geleneğe göre M.Ö. IV. Yüzyılın ilk yarısında bol sulu, verimli bir ovada, sağlık tanrısı Asklepios'un sonraları çok ün kazanacak olan tapınağı kuruldu. Soylu Pergamonluların ve belki de, Yunanistan'daki en saygın Asklepios Tapınağı olan Epidauros'tan kişilerin, bu kuruluşa katkıda buldukları söylentisi vardır. Hatta kazı sonuçları, Asklepion çukurunda, daha erken bir kült başlangıcına dikkat çekmektedir. Burada, prehistorik buluntular bile ele geçmiştir. (Radt, 2001: 220).

Bergama Asklepionu'na minnetle bağlanan Hatip Aristeides, Asklepion mevkisinin, su ve havasının güzelliği kadar, Tanrı'nın kendisini belli ettiği, hastaların tanrı'nın kurtarıcı sesini sükun içinde daha iyi duydukları bir yer olduğunu söyler (Ataç, 2001: 58).

Fotoğraf 1: Bayatlı, (1947:54)

Kutsal bir yer sayılan Asklepion'da ne bir adamın ölmesine, ne de bir kadının doğurmasına meydan verilmezdi. Çok uzak yerlerden yorgun, bitkin gelen hastalar büyük kapıda (Virankapı) muayene edilir, tedavisi mümkün değilse içeri alınmazdı. Son günlerini yaşayan zavallı insanlar ya içeri alınmaz veya içeride ise hemen dışarı çıkarılırdı. Kutsal yerde ölmesine izin verilmezdi (Bayatlı, 1947: 34.)

Asklepion'a kabul edilen hasta büyük kapıdan girdiği zaman Azrail'den yakasını kurtardığına inanırdı! Bu inanç içinde kendisini kutsal yerin sağaltımına bırakırdı. Asklepion'a gelen hastalardan, hastalıklarına ve durumlarına göre para alınırdı. Yalnız Bergama köylüleri parasız bakılırdı. Bunun içinde özel bir vergi alınırdı (Bayatlı, 1947: 34).

Asklepion'a giren hastalar için ilk aranan iş temizlikti. Tanrının huzuruna temiz olarak çıkmak inancın temeliydi. Temizliğini yapan ve adak veren hasta tapınağa alınırdı. Bundan sonra hastalar tanrıların heykelleri önünde yakarıştaki bulunup, şifa dilerlerdi. Geçilen yollarda kandiller yanar, tütsüler yakılırdı (Bayatlı, 1947: 34-37).

Girişten itibaren hasta odalarına kadar giden yolda sürdürülen bu seramoniye müzik, ışık ve ses oyunları, su sesleri eşlik ederdi. O dönemde mevcut çalgılar kullanılarak bir tür dinsel ve ilahi bir müzik duyurulurdu. Tedavinin ana unsuru olan telkinde bulunmayı güçlendiren en önemli bileşen müzikti. Doğaldır ki o günden bu zamana taşınması çok zor olan bu müziklerin içeriğini kesin bilmemize imkan yoktur. Gene de Antik Yunan müziğinden günümüze çok az bile olsa bazı örnekler ulaşmıştır (Tükel, Gökova, Yaraş, 2015: söyleşi).

Bu müziğin temel özelliği insan ruhunu derinden etkileyecek ezgiler içermesiydi. Daha sonra iyileşen hastalar için yapılan şöenlerde çalınan müziklerden farklı bir tınıya sahipti. Rahip ve hekimlere inanılması çok önemliydi. Çünkü hasta ne kadar iyileşeceğine inanırsa vücudunun o kadar dirençli olacağına ve o kadar çabuk iyileşeceğine inanılıyordu. Afyon (opium) yardımıyla uyku ve rüyaya yatırılan hastaların hipnoz benzeri bir duygu durumuna geçmesini sağlayan, rahiplerin uzaktan gelen, derin ve etkileyici seslerinin yanında müzikti (Bayatlı, 1947: 34-37).

Karşılanma ve kabul edilme sürecinde ve Asklepion'da buldukları süre içerisinde hasta sözcüğü asla kullanılmaz ve konuk olarak isimlendirilirdi. Asklepion'da suyun rolü büyüktü. Kutsal havuzlarda yıkanmak ve kutsal çeşmeden içmek Asklepion'a gelenler için en kutsi bir ödevdi. Su, yıkanılıns ve ya içilsin, büyük varlıktı (Bayatlı, 1947: 34-37).

Konuklardan Asklepion'da kaldıkları ilk günlerde rüya görmeleri ve rüyalarında tedavilerine dair ipuçları yakalamaları istenirdi. Bütün bu süreçte de en büyük yardımcı müzikti. Ayrıca Pergamon Asklepion'u kütüphanesinde 500 ü aşkın tiyatro, güzel sanatlar ve müzik konulu kitaplar bulunurdu. Konuklar hiç tıp kitabı bulunmayan bu kütüphanede okuma terapileri görürlerdi.

Şifalı ve kutsal sulara yıkanmak, bu suları içmek ve spor diğer tedavi yöntemleri arasındaydı. Fakat tedavide en önemli faktör güçlü telkinler ve uyku odalarıydı.

Konuklar gerekli banyo ve ilaçlar alındıktan sonra, altından kutsal sular akan tünel koridordan geçirilerek ilahiler arasında "Rüyalar Vadisi" ne varırlardı.

Grup hastaları kendilerine ayrılan divanlara uzanırdı... Aldıkları ilaçların etkisi ve dıştan esinlenmelerle bir çeşit yarı hipnoz durumuna girerlerdi. Gördükleri rüyalar ertesi gün rahip-hekimler tarafından yorumlanırdı. Su şırıltıları, ilahi sesleri, hekimlerin tanrı adına telkinleri ve aldıkları ilaçların kutsal etkinliği altında ruhen hazırlayıcı ve büyüleyici bir döneme varırlardı. Böylece hafif kandil ışıklarıyla aydınlanan yüksek mermer kubbeli ve göz kamaştırıcı 'Telesfor'un tapınağında olurlardı... Burada amaç, tabiatüstü eğilimleri ve dinsel inançları uyarmak, manevi heyecan yaratmaktı. Mihrapta tanrı heykeli hafif bir ışık altında tüm heybetiyle durmaktadır. Önündeki çok süslü bir dekor içinde, rahip-hekimler müzikli ilahiler söyler, sonra ahenkli ayin son bulurdu, ışıklar yarı yarıya sönerdi. Mihrabın arkasından ve görünmeyen bir egemen ve dokunaklı ses sanki gaipten kendilerine seslenir: Tanrı'nın sağlık ve iyileşme için yardımcı olan buyruklarını onlara aktarırdı. Hastalar coşkulu ve bir süre büyülenmişçesine Tanrı'nın elçisi olan rahip-hekimlere izlenimlerini ve sonsuz şükranlarını dile getirirlerdi (Göktürk, 1978: 38).

Tiyatro ve müzikle tedavi özellikle önemli bir yer tutuyordu. Asklepios psişik sıkıntıları olan hastalarını müzik çalarak tedavi ediyordu. Ele geçen buluntulardan, bir sürü histeri vakasının flüt ile iyileştiği anlaşılmaktadır. Asklepion hekim-rahipleri müziği bu hastalık dışında ve farklı çalgılar kullanarak da denemişlerdir. Örneğin akıl hastalarını at kemiklerinden veya içi boşaltılmış helabora (bir çeşit bitki) sapından yapılmış aletlerle çalarak tedavi ediyorlardı. Özellikle Frig modlarını kullanıyorlardı (Ak, 1997: 16-17).

Asklepion içinde bulunan tiyatrodaki komediler oynanıyor ve konserler veriliyordu. Konukların morallerinin yüksek tutulmasını amaçlayan bu çabalar karşılığını buluyordu. Büyük bir emekle, ciddi bir özenle yapılmış olan tiyatro, baştanbaşa dizilen beyaz mermerleriyle göz kamaştıran, insanı çeken bir güzellik ve ferahlık taşıymaktaydı. 4 bin insan kapasiteli bu tiyatro, oyunları, eğlenceleri, çalgıları, söz ve sesleriyle sağaltım kadar hastaları (konuk) da avutan, ruhlarını tedavi eden ve onları hayata bağlayan önemli bir durum taşıymaktaydı (Bayatlı, 1947: 74).

Bir hastanın iyileşmesi diğer hastaların maneviyatını artırdığı gibi, yapılan müzik ve gösterilerle de hastalar eğlendirilir ve hayata bağlanırdı. Bir hastanın iyi olup çıkması bir şenlik yaratır, onu büyük bir törenle uğurlamak borç sayılırdı. İyileşip çıkan hastaların müşahadeleri alınır, tablet ve tunç levhalara yazılarak tapınakların en çok ziyaret olunan yerlerine asılırdı. Gelip geçenler bunları okuyarak tapınağın şifa verici gücüne tanık olurlardı. Bu suretle Asklepion'un propagandası da yapılmış olurdu (Ceyhun, 1974: 427-428).

Bir organından hasta olup, şifa bulan hastalar, iyi olan organlarının tunç, mermer ve çamurdan yapılmış modellerini sağlık tanrısına adak olarak verirlerdi (Ataç, 2001: 72).

Şifa bulan hastalar Asklepion'dan çıkarken kutsal koridorda yeni gelen hastalarla karşılaşmaları özellikle sağlanırdı. Bu yeni gelen hastaların iyileşme

umudunu ve moralini yükseltmek için özellikle yapılan bir yöntemdi (Gökovalı, 2015: söyleşi).

Sonuç

Temizlik, ibadet, rüya, müzik, ses, ilâhiler, tiyatro ve telkin üzerine kurulu bu tedavi metotları, günümüzün pozitivist yaklaşımları ve teknik olanakları ile karşılaştırılmaz. Fakat kendi dönemlerinde en önemli şifa kaynaklarıydı ve birçok insanın tek yaşama umuduydu.

Müzik, tiyatro, şiir günümüz psikoterapi tedavisinin öncüsü sayılabilir. İlkel çağlarda farkına varılan müziğin iyileştirici gücü kendine Asklepiyon'larda sağlam bir yer bulmuştur. Her ne kadar bugün uygulanan tedavilerde daha çok laboratuvar ve teknolojinin sağladığı imkanlarla, hasta hekim ilişkisinden uzak tedaviler uygulansa da, antik Yunan'dan başlayarak öncül özelliğini koruyan Asklepiyon'lar insanı merkeze alan yaklaşımıyla takdiri hak ediyorlar. Hipokrat tıbbıyla birlikte popülerliğini kaybeden Asklepiyonlar'ın bugün insanların arınma ve detoks merkezlerine olan ilgisiyle hala yaşatıldığı söylenebilir

İnsan ruhuna hitap etmenin yollarından biri olan müziği kullanmaları da bugün müziğin geldiği nokta ve gücü ile de değerlendirilirse, Asklepiad rahip ve hekimlerin, aslında kendi çağlarına göre ne kadar ileride olduklarını da gösterir.

Kaynakça

- AK, Ahmet Şahin (1997). *Avrupa ve Türk-İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi Tarihi Gelişimi Ve Uygulamaları*, Konya: Öz Eğitim Basım Yayın.
- AKÇİÇEK, Yrd. Doç. Dr. Eren (2015). Söyleşi.
- ALTINÖLÇEK, Dr. Haşmet (2004). "Tedavide Müzik Ve Antik Dönem'de Uygulanması", *Müzik ve Bilim Dergisi*. Sayı: 1.
- ATAÇ, Doç. Dr. Adnan (2001). "Anadolu'da Önemli, Antik Bir Sağlık Merkezi Bergama Asklepiyon'u", *Anadolu Tıp Dergisi*. C: 3, Sayı: 1.
- BAYATLI, Osman (1947). *Bergama Tarihinde Asklepiyon*, İzmir: Doğanlar Basımevi.
- CİHAD, Doç. Dr. Ceyhun (1974). "Eskülap-Sağlık Tanrısı ", *Dirim Dergisi*. Sayı: 9.
- CROSS, I., Watson, A., (2006). *Archaeoacoustics*, "Acoustics and Human Experience of Socially-Organized Sound", London: Cambridge Press.
- ÇOBAN, Dr. Adnan (2005). *Müzikterapi*, İstanbul: Tavaslı Matbaacılık.
- ERHAT, Azra (2012). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- GÖKOVALI, Prof. Dr. Şadan (1987). "Ölümün Giremediği Yer: Bergama Asklepiyonu", *İzmir Dış Hekimleri Odası Dergisi*, C. 2, Sayı. 3.
- _____ (2015). Söyleşi.
- GÖKTÜRK, Halil İbrahim (1978). "Bergama'da Sağlık Yurdu – Tapınak: Asklepiyon", *Bilim ve Teknik*, C. 17, Sayı. 131.
- HENDY, D. (2014). *Gürültü: Sesin Beşeri Tarihi*, İstanbul: Kolektif Kitap.
- İLİN, M - SEGAL, E (1989). *İnsan Nasıl İnsan Oldu*, İstanbul: Say Yayınları.
- KOZANOĞLU, Kemal (1995). "Asklepios, Aristides Ve Asklepieion Üzerine" *Toplumsal Tarih*, Sayı: 23.

- MİTHEN, S., (2006), *The Singing Neanderthals: The Origins of Music Language, Mind and Body*, London: Phoenix Publishing.
- MUSTAN DÖNMEZ, Banu – KILINÇER, Zafer (2011). "Müziğin Yunan Mitolojisi ve Batı Kültürü İçindeki Algılanışı", *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*. C. 1, No. 1, ss. 101-113.
- ÖZER, Doç. Dr. Mehmet Can (2010). "Müziğin Ve Duyusal Bilimin Kökeni", *Sound*.
- RADT, WOLFGANG (2001). *Pergamon Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
- REZNİKOFF, I., (2002). "*Prehistoric Paintings, Sounds and Rocks*", Verlag Marie Leidorf, ss. 44-48.
- TÜKEL, Prof. Dr. Uşun (2015). Söyleşi.
- USTURA, Nilgün (2007). *Antik Dönem Tıbbın Işığında Bergama Asklepon'u*, İstanbul: Duru Basım Yayın.
- UZEL, İter (1996). "Anadolu Antik Şehir Sikkelerinde Asklepios Kültü", *T.C Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü XII. Ankeometri Sonuçları Toplantısı*.
- YARAŞ, Doç. Dr. Ahmet (2015). Söyleşi.